

Кралство Нидерландия

Площ:	41 532 кв. км.
Население:	15,9 млн. души (2000 г.).
Столица:	Амстердам, седище на правителството – Хага.
Официален език:	нидерландски.
Религия:	католици (40%), протестанти (30%).
Паритна единица:	евро (гулден до 2002 г.).
Административно деление:	12 провинции.
Държавно устройство:	конституционна монархия. Държавен глава – крал (кralица). Законодателен орган – крал (кralица) и Генерални щати (парламент). Изпълнителен орган – крал (кralица) и правителство.

1. Общи бележки

Кралство Нидерландия е конституционна монархия с парламентарно управление. Законодателната власт принадлежи на двукамарния парламент. Формално юридически Кралицата е част от правителството, което е титуляр на изпълнителната власт, като отговорността за управлението се носи само от министрите. Съдебната власт в Нидерландия включва само съдилищата, които се разделят на общи съдилища и административни съдилища. Прокуратурата е подчинена на министъра на правосъдието и е част от изпълнителната власт. Разследването по наказателни дела се извършва от полицейските и прокурорските органи. За законосъобразно използване на специални разузнавателни средства и в случаите на ограничаване на основните права на човека е необходимо разрешение от съд.

2. Основни принципи на правораздаването

Конституцията на Нидерландия предвижда разрешаването на гражданскоправни спорове да става от съдебната власт. На нея е поверено и правораздаването по наказателни дела, като лишаване от свобода може да бъде постановено само от съд. Конституцията изрично прогласява забраната за налагане на смъртно наказание в Нидерландия.

Разглеждането на спорове, които не са гражданскоправни или наказателноправни, може да се предостави със закон на съдебната власт или на друга юрисдикция извън нея. И в двата случая е гарантирано правото на жалба срещу решението на съответната юрисдикция.

Конституцията предвижда със закон да се уредят въпросите за юрисдикциите, които са част от съдебната власт, видовете съдилища, тяхната организация, териториалната и материалната им компетентност, участието на съдебни заседатели, контрола върху съдебните актове, възрастта за пенсиониране на съдиите и другите основания за освобождаването им от длъжност и др.

Съдиите и главният прокурор пред Върховния съд се назначават безсрочно с декрет на Кралицата.

Членовете на Върховния съд на Нидерландия се назначават по предложение на Горната камара на парламента. По Конституция на Върховния съд е предоставено правото да отменя съдебните решения, които противоречат на закона.

Холандската Конституция изрично забранява контрола за конституционност на актовете на парламента и на международните договори от съдилищата. Предвидено е съдебните заседания да са публични, съдебните решения да се мотивират и да се съобщават публично.

3. Организация на съдилищата

Съдебната система на Нидерландия включва общи и административни съдилища. Общите съдилища са районни (kantongerechten), окръжни (rechtbanken), апелативни съдилища (gerechtshoven) и Върховен съд (Hoge Raad). В административното правосъдие има разнообразие от юрисдикции.

3.1. Общи съдилища

Най-ниско в съдебната йерархия стоят **районните съдилища** (kantongerechten). Те разглеждат граждански дела с ниска цена на иска и наказателни дела по обвинения в леки престъпления. В районните съдилища е приложимо бързото производство.

Окръжните съдилища (rechtbanken) са основните първоинстанционни съдилища.

Апелативните съдилища (gerechtshoven) са основните второинстанционни съдилища.

Висша съдебна инстанция в системата на общите съдилища е Върховният съд, който разглежда граждански, наказателни и данъчни дела. Конституцията на Нидерландия съдържа няколко разпоредби, отнасящи се до Върховния съд. Основният закон предвижда, че членовете на Върховния съд се назначават по предложение на Горната камара на парламента. Върховният съд има правомощието да отменя съдебните решения. Върховният съд разглежда дела за отговорността на членовете на парламента, на министрите и на държавните секретари относно действията им във връзка със заеманата от тях длъжност. Според Конституцията

останалите правила относно дейността на Върховния съд се уреждат със закон.

3.2. Административно правосъдие

Системата на административните съдилища в Нидерландия включва окръжните съдилища и няколко специализирани върховни съдилища – Административноправният правораздавателен департамент на Държавния съвет и Централният апелативен трибунал.

Основните първоинстанционни съдилища в административното правосъдие са **окръжните съдилища**. По данъчни дела първоинстанционен съд е **апелативният съд**. По някои административни дела единствен първоинстанционен съд е **Ротердамският окръжен съд**.

В Нидерландия има няколко висши съдебни инстанции във връзка с административното правораздаване. На първо място това е **Административноправният правораздавателен департамент на Държавния съвет** (Afdeling bestuursrechtspraak part of the Raad van State). Той разглежда дела във връзка с бюджетното и екологичното право. Държавният съвет има консултативни и юрисдикционни правомощия. Той е висша съдебна инстанция в административното правосъдие.

Държавният съвет се състои от Законодателен департамент, който има консултативни функции в рамките на законодателния процес; Административноправен правораздавателен департамент, който е висша съдебна инстанция по административни дела; Департамент за административно обслужване на Държавния съвет и два други отдела – за наука и изследвания и за международни отношения и връзки с обществеността. Кралицата на Нидерландия оглавява Държавния съвет. Той се състои от заместник-председател, който ръководи на практика дейността на съвета, и от 28 членове, които са с ранг на държавни съветници. Те се назначават безсрочно от кралицата по предложение на правителството и на самия Държавен съвет. За членове на Държавния съвет се избират видни юристи, политици, висши държавни служители и университетски преподаватели. Освен тях има и около 50 извънредни държавни съветници, които се занимават с правораздавателните правомощия на Държавния съвет в рамките на Административноправния правораздавателен департамент.

Като висша административноправна инстанция Държавният съвет разглежда спорове, както във връзка с индивидуални административни актове, така и относно нормативни административни актове.

В рамките на Административноправния правораздавателен департамент на Държавния съвет се обособяват четири камари, които са съответно за териториално планиране, екология, общи жалби и за бежанци. Първите две камари (за териториално планиране и екологията) са първа и последна инстанция по разглежданите от тях

спорове, докато другите две камари са апелативна инстанция спрямо решенията на окръжните съдилища.

Държавният съвет може да уважи жалбата и да отмени административния акт, срещу който е подадена тя, при което административният орган е длъжен да издаде нов административен акт, който да съответства на съдебното решение. Ако не бъде уважена подадената жалба, административният акт остава в сила. При подадена жалба след изтичане на срока за подаване, при неплатени такси, при обжалване на административен акт или на съдебно решение, които не подлежат на обжалване, както и при други подобни нарушения Държавният съвет оставя жалбата без разглеждане като недопустима. Решението на Държавния съвет като висша съдебна инстанция по административни дела е окончателно и подлежи на изпълнение. В много редки случаи е допустимо възобновяване на производството и преразглеждане на съдебното решение.

Друга висша съдебна инстанция е т.нар. **Централен апелативен трибунал** (Centrale Raad van Beroep), който разглежда предимно трудови и общественоосигурителни спорове.

Въпросите относно икономическото и търговско административно право (държавно регулиране на стопанската дейност) се разглеждат от **Апелативния трибунал за търговия и индустрия** (College van beroep voor het bedrijfsleven).

Върховният съд също има компетентност по някои административноправни спорове като данъчноправни спорове и налагане на административни наказания.

4. Прокуратура

4.1. Статут и организация

Прокуратурата е част от **изпълнителната власт**. Тя е подчинена на **министъра на правосъдието**. В организационно отношение тя включва окръжни прокуратури, прокурорски служби към апелативните съдилища и национална прокурорска служба. Последната има за задача разследването и наказателното преследване на участниците в организираната престъпност и на международната престъпна дейност.

Прокуратурата се оглавява от **Съвета на главните прокурори**, който има за цел да унифицира прокурорската практика в страната.

Специализирана прокурорска служба е **Прокуратурата по организираната престъпност в Ротердам**. Основна нейна задача е развитието на нови методи за разследване на международната престъпна дейност като например прането на пари. Освен това тази прокурорска служба координира борбата с тероризма, трафика на хора и други сходни престъпни дейности.

4.2. Прокуратура към Върховния съд

Към Върховния съд на Нидерландия има отделна прокуратура, която се оглавява от главен прокурор. Тази **Върховна прокуратура** не се намира под административното ръководство на Съвета на главните прокурори и не е подчинена на министъра на правосъдието. Функциите на тази прокуратура са различни, тъй като Върховният съд не разглежда въпроса за вината и въобще не разглежда наказателните дела по същество, а проверява само дали съдът е приложил правилно материалния и процесуалния закон. В този смисъл прокурорите пред Върховния съд не пледират за това какво наказание да бъде наложено на подсъдимия, а как правилно да бъде приложен законът.

4.3. Правомощия на прокуратурата

Прокуратурата следи за спазването на законността в страната. Тя има правомощия само по наказателни дела. Законово определените ѝ функции включват разследване на престъпления от общ характер, повдигане и поддържане на обвинение по наказателни дела и контрол относно изпълнението на присъдите по наказателни дела.

Прокурорите са органите, които решават дали да бъде повдигнато наказателно обвинение пред съд или не. Те носят отговорност относно зачитането на правата както на обвиняемия, така и на пострадалия от престъплението в хода на съдебния процес. В съдебната фаза на процеса прокурорите поддържат повдигнатото обвинение.

В определени случаи прокурорът може да наложи сам глоба на извършителя на деянието, без да отнася случая пред съд. Това е честа практика при някои престъпления с ниска степен на обществена опасност като дребни кражби и др. Така налаганите глоби са бързи и ефективен способ за санкциониране на тези престъпни прояви, тъй като прокурорът ги налага още при арестуването на извършителя и той може да плати глобата веднага, с което случаят приключва, без да се ангажира съдебната власт. Предимство на тази система е, че функционира бързо и се редуцира работата на съдилищата и количеството съдебни дела, които те трябва да разрешават. При неплащане на глобата, делото се отнася до съда.

4.4. Контрол върху дейността на прокуратурата

Контролът върху дейността на прокурорите се осъществява от два независими един от друг органа. От една страна, това са **съдилищата**, които контролират законосъобразността на действията на прокурорите и на полицейските органи по разследване на наказателни дела. От друга страна, **министърът на правосъдието** носи политическа отговорност относно дейността на прокуратурата пред парламента. Следователно чрез министъра на правосъдието дейността на прокуратурата като цяло се контролира и от **парламента** на Нидерландия. В този смисъл политиката в сферата на борбата с престъпността, разследването на престъпленията, повдигането и поддържането на обвинения по наказателни дела, които формират цялостната дейност на прокуратурата като институция, са обект

на дискусия между министъра на правосъдието и прокуратурата в лицето на ръководните ѝ органи.

След консултации със Съвета на главните прокурори министърът на правосъдието може да издава задължителни общи указания относно дейността на прокурорските органи.

5. Разследване по наказателни дела

Сред основните функции на **прокуратурата** в Нидерландия е извършването на разследване по наказателни дела, но на практика следствените действия се осъществяват от **полицейските органи**. Полицията събира доказателствата, разпитва свидетелите, жертвите и заподозрените и т.н. Полицейските органи са длъжни да водят пълен писмен отчет във връзка с разследването.

Прокуратурата носи отговорността относно действията и резултата от разследването. Затова полицейските органи докладват за извършените от тях следствени действия на прокуратурата. Принципно всяко разследване се води под ръководството и контрола на прокурор, който следи за това полицейските органи да спазват всички законово установени правила и процедури по провеждането на следствените действия.

Прокуратурата контролира действията и на специализираните разследващи органи. Такива са общинските социални служби, Службата за фискално разузнаване и разследване и Службата за икономическо разследване.

В случай на необходимост прокуратурата може да възложи на полицейските органи налагането на принудителни мерки като отнемане на откраднати вещи, арестуване на заподозрени в извършено престъпление и др., но нейните правомощия в това отношение не са неограничени. Например за претърсване на жилище и за подслушване на телефон е необходимо разрешение от съд.

Решението за неповдигане на наказателно обвинение е суверенно право на прокурора. Основанията за това са различни. Примерна хипотеза е липсата на достатъчно доказателства за повдигане на обвинение. Въпреки наличието на достатъчно събрани от полицията доказателства прокурорът отново може да не повдигне обвинение, ако прецени, че деянието е маловажно и деецът е обезщетил евентуалните потърпевши от него.

Специализиран разследващ орган е **Отделът за вътрешни разследвания към Националната полиция**. Той е малко, но високо-специализирано звено за разследване на престъпления, извършени във връзка с работата, от държавни служители и членове на правителството. Този отдел разследва случаите на корупция и измами от страна на полицейски служители, прокурори, служители в общинската и централната държавна администрация. Това е разследващият орган и при настъпила смърт в резултат от употреба

на огнестрелно оръжие от полицейски служител и при смъртни случаи в местата за лишаване от свобода.